

ՍԻՈՆ, ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

Զ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1932 — ՕԿՏՈՏՈՍ

ԹԻԻ 8

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ.

Պատրաստ ենք մտադիր սիրով մօտենալու եկեղեցիներու միութեան զաղափարին, բաւական է որ մերինն զարաւոր և ազգային ինքնութիւնը տրկարացնելու չյանգի կամ չմիտի ան, ուղղակի կամ անուղղակի: — Այս եզրակացութեամբ կը վերջացնէինք ՍԻՈՆԻ նախորդ ամսաթուի մեր խմբադրականը, խօսելով Հաւատքի և Կարգի եկեղեցական Համաժողովին մէջ Հայ եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներուն հետեկիք ընթացքին մասին:

Կարելի է անշուշտ այժմէն ընդունիլ թէ այս գումարումը, էապէս ու ընտելութեամբ, պիտի չնմանի հին Տիեզերական Ժողովներուն, որոնք մասնաւորապէս վարդապետական շարժառիթներու ծնունդ էին. դաւանական հարցեր չեն կրնար յուզուիլ հոս. այս մասին կրնայ երաշխիք մը նկատուիլ Համաժողովին կազմին ինքնին, այսինքն զայն զոյաւորող տարրերու բաղկացութիւնը նոյն իսկ, որ վարդապետական եւ դաւանական, նուիրապետական և վարչական ըմբռնումներու բացորոշ բազմազանութիւն մ'ըլլալով ընդհանուր առմամբ, չի կրնար թոյլատրել այդպիսի հարցերու որ և է նկատառում, առանց անկարողութեան մատնելու ժողովը:

Ու պէտք ալ չկայ արդէն այդ կարգի հարցերով զբաղելու: Քրիստոնէական հաւատքի ճշդումին զօրծը կատարուած և աւարտած է վաղուց: Մեզի համար մասնաւորապէս փակուած՝ վերջացած է անիկա ե. դարու առաջին կիսուն իսկ. զի քրիստոսաբանական հարցերու դաւանական ըմբռնումը իր լրութեանը մէջ կազմուած՝ ամբողջացած է արդէն առաջին երեք Տիեզերական Ժողովներու վրճիռներով. առնց յաջորդող չորս միւս արևելեան ժողովները կամ տասներեք արևմտեանները, որոնք նախապէս հաստատուած կէտերու շուրջ բացատրական վիճաբանութեան ճիգեր եղած են ընդհանրապէս, յաճախ նուիրապետական քաղաքականութեան թաքնամատութիւններէ ևս տարուած, մեր ազգային եւ եկեղեցական խղճմտանքին առջև ոչինչ կ'աւելցնեն նախկին երեք ժողովներու մէջ բանաձևուած և իր վերջնական կայունութեան (stabilité) յանգած դաւանութեան վրայ, որ կը պարունակէ արդէն քրիստոնէական աստուածաբանութեան այն բուն էական մասունքները, որոնց համար մի է բոլոր եկեղեցիներուն հաւատքը: Աւելի պարզելով, մենք ընդ միշտ փարած կը մնանք և

պարտինք մնալ նիկիական—կապադովկեան—Աղեքսանդրական ուղղափառութեան կամ Կիւրեղեան միաբնակութեան, ինչպէս այնքան ճշգրտօրէն որակած են արդի աստուածաբանութեան ամենէն հեղինակաւոր ուսուցչապետներէն Հառնաթ, Լօօֆա, Գելցէր՝ և ուրիշներ:

Բարգէն Ա.էն մինչև Շնորհալի, այսինքն Զ.էն մինչև ԺԲ. դար, և յետոյ Տաթևացւոյ ժամանակին մէջ, մեր նախնիք բուն ոգեւորութեամբ եւ խորապէս զիտակից համոզումներով պաշտպանած են միշտ այս տեսակէտը, որմէ մագիւ չափ բաժնուիլը մեզի համար խղուիլ պիտի ըլլար մեր եկեղեցւոյ դարաւոր անցեալէն, բան մը՝ որուն պիտի չհանդուրժէր իր եկեղեցիին զգացումն ունեցող որ և է հայու սիրտ: Անձնական կամէութիւններէ, ըմբռնողութեան ուրոյն իմացումներէ կամ իբր թէ պատշաճութեան համար հարկադրիչ համարուած նկատումներէ թելադրուած որ և է տարբեր կարծիք պէտք չէ ներելի թուի հայ պատուիրակներէ մէկին կամ միւսին, ու կրկնուի այն ձախտղ քայլը, որ ակամայ կերպով թերեւ, կամ բացատրելի բայց ոչ արդարանալի հանգամանքներու մէջ, առնուեցաւ դժբախտաբար Լամպէթի անկիւքան վերջին Համաժողովին առջև:

☆

Հաւատքի տեսաբանութեան հարցերու մէջ մխրճուելու դարը չի կրնար ըլլալ այլ ևս այն ժամանակը ուր կ'ապրինք: Փակուած պէտք է նկատել այդ շրջանը: Քրիստոնէական իմաստասիրութիւնը իր առջև ունի այսօր աւելի լայն և աւելի կարեւոր ասպարէզ մը. հաւատքէն պտղաբերուած բարոյականին դաշտն է ան. ու չունինք տարակոյս թէ նոր Համաժողովը իրեն համար անհրաժեշտ պարտականութիւն պիտի նկատէ սահմանափակուիլ կամ ընդարձակուիլ ու խորանալ այդ շրջանակին մէջ մանաւանդ:

Աստուածաբանութեան համար, ներկայիս, չկայ արդարեւ աւելի նուիրական դործ մը, քան կռուիլ նոյն ինքն անաստուածութեան դէմ, որով բանապաշտութիւնը մէկ կողմէն և նիւթապաշտութիւնը միւս կողմէն՝ իրենց ամենէն վնասակար հրապոյններովը սկսած են վարակել մարդկային կեանքը: Իսկ կրօնքին, աւետարանական կրօնքին համար, չկայ աւելի անարկու թշնամի մը քան այդ վտանգը, որ հոգիին անբարոյացումն է ինքնին:

Աչքերնուս առջեւ է անցեալին տեսարանը. սոսկ միտքի պարունակին մէջ հոյովուող կրօնական զգացումը, այսինքն հաւատքին հայեցողական ոգեւորութիւններով միայն թեւաւորուած խանդը, անբաւական է պաշտպանելու համար մարդը մեղքին աւելիչ հնարքներուն դէմ: Աստուածաբանութեան դերը պէտք է ըլլայ զործօն ոյժի մը վերածել հաւատքը կեանքին համար, իջեցնելով զայն կեանքին մէջ, ինչ որ ըսել է՝ բարձրացնելով այս վերջինը իրեն, ու այս կերպով արդիւնաւորելով աշխարհի վրայ Աստուծոյ մարդեղութեան խորհուրդէն բղխած սրբութիւնն ու արդարութիւնը: Չմիջնելով հանդերձ թելը, որ անցեալին սեռն ու սերտ ջանադրութեանց շնորհիւ զոյացած է ընդ միշտ հաւատքին եւ իմացականութեան միջև, նորոգել և աւելի լայն ու անտխեղ լարուածքի մը սեւեռումով զօրացնել անոր կապը սիրտին հետ մանաւանդ, որ սիրոյ կեանքն է ինքնին, այսինքն հաւատքի բարոյականին ամենէն կենդանի իրականութիւնը:

Այս է միակ եղանակը երկրի վրայ Փրիստոսի պատգամաւորութեան, այսինքն չարին չքացումովը և մեղքին չեզոքացումովը մարդը Փրիստոսով Աստուծոյ հետ հաշտեցնելու գործին, որ Եկեղեցւոյ մեծագոյն պաշտօնը և բուն կոչումն է բովանդակապէս:

Թո՛ղ տրուի քանի մը բառով աւելի որոշ ներկայացնել մեր մտածումն այս մասին:

Քսան դար է որ աւետարանուած է ահա Փրիստոնէութիւնը. շուրջ երկու հազարամեակներ լրացնող շրջանի մը ամբողջ տևողութեան ընթացքին շարունակ քարոզուած ու աստուածաբանուած է Փրիստոսի հաւատքը, որուն աշխարհի բերած ամենէն նոր եւ յատկանշական սկզբունքներէն մին եղած պիտի ըլլար Աստուծոյ տիեզերական հայրութեան մտածումին տակ հովանաւորուած համամարդկային եղբայրութեան զաղափարը: Եւ սակայն ո՛րչափ մեծ և խոր է դեռ անջրպետը, որ այս մասին կը բաժնէ իրականութիւնը զաղափարականէն. համացեղ և համալեզու և նոյն իսկ համակրօն և համամասն հաւատքի մէջ հոգւով իբր թէ նոյնացած տոհմերու և ազգերու միջեւ հին նախապաշարունակներու պեղած խրամները կը մնան միշտ. արդարութիւնը խորհրդապատկերող կշիռքի նժարներուն և խաղաղութեան դրօշին առջեւ կանգնած է միշտ արիւնոտ սուրը՝ մահուան արհաւիրքը ցցելով զահանգած նայուածքներու առջև:

Ընտանիքը, իբրև կեանքի ամէնէն մաքուր նուիրականութիւններէն մին, ոչ մէկ կրօնքի մէջ պիտի կարենար գտնել աւելի ապահով պատասխարան մը և զարգացումի ազատ մթնոլորտ մը՝ որքան Աւետարանի հոգիով լեցուած այն երկիրներին ներքեւ, որ Փրիստոնէութիւնն է նոյն իսկ: Անկարելի է անշուշտ անտեսել և ուրանալ թէ ծնողական և որդիական պարտականութեանց և ամուսնական յարաբերութեանց սրբութեան տեսակէտով եթէ մարդկային կեանքը այսօր կը ներկայացնէ նկատելի առաւելութիւններ հին աշխարհի բարքերուն վրայ, այդ ամէնը ամենամեծ մասամբ արդիւնքն են Աւետարանի բարոյացուցիչ շունչին. և սակայն, հնա՞ր է արդեօք հանդարտ և անխղճահար սրտով ընդունիլ և ըսել թէ այդ ուղղութեամբ ձեռք բերուած յառաջդիմութիւնը բոլորովին համեմատական և համապատասխան է քսան դարերու երկարութեան մը վրայ թափուած տքնաշան ճիգերու:

Որո՞ւն համար զաղտնիք են այսօր զարշ կենցաղի, սրբապիղծ դրժումներու, լպիւր մծղնէութեանց և ապօրէն կենսկցութեանց ընդվզեցնող այն տեսարանները, որոնք կը պարզուին շարունակ, ուրեք ուրեք, ամէնէն մեծաշուք ապարանքներէն սկսեալ մինչև ամէնէն խոնարհ խրճիթներուն մէջ, հոս անտես և անաղմուկ, հոն յայտերևակ զայթակղութեանց մէջ քանդելով ընտանիքին և ընկերութեան հիմերը:

Ի՞նչպէս լուի տակաւին՝ սխալ հիմերու վրայ կառուցուած դաստիարակութեան, վատաբողջ ներշնչումներով թունաւորուած զրականութեան, արդիական զաղջ հովերէ եղկացած տմոյն մտայնութեանց, արուեստից և գեղեցիկ դպրութեանց անունին տակ յաճախած սիղեխ ցոփութեանց, անյազ շահու եւ փառատենչ ձգտումներու հետամտութեանց երեսէն յառաջացած այն տխուր ար-

զասիքներուն մասին, որոնք ամէն օր փլուզումներու հանդիսատես կ'ընեն զմեզ կեանքի բարոյական, մտաւորական, հասարակական և բոլոր կողմերուն վրայ, և որոնք ուրիշ բան չեն ցուցներ անտարակոյս, եթէ ոչ քրիստոնէական զգացողութեան և մտածումին անօտարացումը անհատին և ընկերութեան հոգւոյն մէջ:

Եկեղեցիները պէտք է մօտենան իրարու, միասին խորհելու համար հասարակաց աղէտքին դէմ, որուն հետեանքներէն անմիապ պիտի դուրս չգայ ոչ մէկ ժողովուրդ կամ ազգ, քանի որ համաշխարհային պատերազմէն վերջ մահաւանդ, բարոյական ախտաւորումի այս վարակիչ վիճակը կանգ չառաւ ոչ մէկ սահմանի առջև, իր մէջ առնելով ընդհակառակն ամէն երկիր եւ ժողովուրդ: Եկեղեցիները, եւ քրիստոնէութեան բոլոր հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները հարկ է որ միանան իրարու հետ, մէկտեղ, մէկ հոգիով և կամքով զործելու համար բարոյական դետնի վրայ, քրիստոնէական հաւատքի սրբութենէն ծնած քրիստոնէական բարոյականութեան դաշտին մէջ:

Վտանգը համատարած է, անոր պիտի կարենար դիմադրաւել Համաժողովին պէս մարմին մը միայն, որ իր մէջ պիտի համադրէ շատ ինչ մարդկային միտքի լոյսերէն, կամքի ոյժերէն և սիրտի իղձերէն, իր տրամադրութեան տակ ունենալով միևնոյն ատեն անշուշտ անսահման առատութիւն մը միջոցներու, և իրեն հետ՝ աշխարհի կարևոր մէկ մասին անվերապահ համարումն ու համակրանքը:

Հաւատքի տեսականութեանց, դաւանական խնդրոց շուրջ յարուցուած վէճերու օրակարգ մը ամլութեան միայն կրնայ դատապարտել այսուհետեւ եկեղեցիները, որոնք, ինչպէս ըսինք, մի են արդէն հաւատոյ էական մասունքներուն մէջ, իսկ եկեղեցական կէտերու մասին ունին այլևս իրենց բիւրեղացեալ առանձնաւորումները, որոնցմէ անհնար պիտի ըլլար իրենց համար բաժնուիլ որ և է գնով:

Համաժողովին համար չի կրնար ըլլալ աւելի բարձր, աւելի կարեւոր եւ աւելի կենսական նպատակ մը՝ քան մարդկութեան բարոյական կործանումն արգիլելու պարտականութիւնը. այս կերպով միայն պիտի կարելի ըլլար կրօնքը նոյնացնել տարբացնել կեանքին, ասոր վարիչ ուղղութիւնը, ոյժը և լոյսը դարձնելով զայն:

Այս ոգիով, և սրտի և մտքի այսպիսի պատրաստակամութիւններով բոլորուած սեղանի մը առջև ինչե՛ր պիտի ունենային ըսելիք՝ Հայ Եկեղեցւոյ պատգամաւորները:

★ ★ ★